

Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome

Meistaru iela 10-502, Rīga, LV-1050, tālr. 27343432, e-pasts seplp@seplp.lv, www.seplp.lv

Rīgā, 10.12.2025.

Nr. 34/6-3

Atzinums par 2025. gada 12. novembrī VSIA “Latvijas Sabiedriskais medijs” programmas “Latvijas Radio 1” raidījumā “Labrīt” izskanējušo informāciju

Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds (turpmāk – ombuds) 2025. gada 14. novembrī saņēma [...] (turpmāk – Iesniedzējs) iesniegumu “Par Latvijas Sabiedriskā medija redakcionālo vadlīniju neievērošanu” (turpmāk – Iesniegums), kurā lūgts izvērtēt interneta ziņu portālā “Delfi.lv” 2025. gada 12. novembrī publicētā žurnālistes Kristīnas Hudenko raksta “Kas un kāpēc mainīts skolu eksāmenos – un vai IELTS tagad aizstās angļu valodas eksāmenu?” (turpmāk arī – Publikācija) apskata (pārstāsta) (turpmāk – Raidījuma fragments), kas izskanējis VSIA “Latvijas Sabiedriskais medijs” (turpmāk – LSM) programmas “Latvijas Radio 1” (turpmāk LR1) 2025. gada 12. novembra raidījumā “Labrīt” (turpmāk – Raidījums), atbilstību VSIA “Latvijas Sabiedriskais medijs” Redakcionālajām vadlīnijām.

Iesniedzējs norāda, ka Raidījuma fragmentā ir konstatējamas 1) **vairākas faktoloģiskas kļūdas**, 2) **maldinoši formulējumi** un 3) **subjektīvi vērtējumi**, kas neatbilst Latvijas Sabiedriskā medija (LSM) redakcionālo vadlīniju 1.4 punktam, kas nosaka, ka LSM sniedz **pārbaudītu un iespējami precīzu informāciju**, tie **nedrīkst apzināti maldināt auditoriju, sagrozīt vai izdomāt faktus**. Ja par kādas informācijas precizitāti ir šaubas, tas ir skaidri jānorāda. [visi izcēlumi citētajā Iesnieguma tekstā šeit un turpmāk mani – E.A.]

Iesniedzējs lūdz ombudu izvērtēt Latvijas Radio raidījuma fragmenta atbilstību profesionālās žurnālistikas standartiem un ētikas principiem, un aicināt veikt nepieciešamos labojumus, precizējumus un sabiedrības informēšanu, nodrošinot faktos balstītu un pēc būtības korektu

informāciju.

Iepazīstoties ar Iesniegumu, ombuds pieņēma lēmumu veidot atzinumu par Iesniegumā minētā Raidījuma fragmenta satura un tā veidošanas apstākļu atbilstību VSIA “Latvijas Sabiedriskais medijs” Redakcionālajās vadlīnijās (turpmāk – LSM Redakcionālās vadlīnijas) noteiktajām prasībām.

Lai sagatavotu atzinumu, ombuds no 2025. gada 14. novembra līdz 9. decembrim:

- iepazīnās ar Iesnieguma saturu;
- iepazīnās ar Publikāciju;

Skat. izmantojot zemāk norādītās tīmekļa vietnes saiti:

<https://www.delfi.lv/life/56010800/notikumi/120094645/kas-un-kapec-mainits-skolu-eksamos-un-vai-ielts-tagad-aizstas-anglu-valodas-eksamenu>.

- iepazīnās ar Raidījuma fragmentu (Raidījumā no 02:15 līdz 04:10 min.);

Skat. izmantojot tīmekļa vietnes saiti:

https://latvijasradio.lsm.lv/lv/lr/arhivs/?_uri=lv/lr/arhivs/&channel=0&d=12&m=11&y=2025&page=1.

- 2025. gada 25. novembrī rakstiski uzdeva jautājumus LSM programmas LR1 direktorei Inesei Matjušonokai un 2025. gada 4. decembrī saņēma atbildes uz tiem.

Izvērtējot Iesniegumu, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Edmunds Apsalons

konstatē:

[1] Par ombuda kompetenci.

Nēmot vērā Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu un to pārvaldības likuma (turpmāk – SEPLPL) 18. panta pirmajā daļā noteikto ombuda kompetenci vērtēt sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu programmu un pakalpojumu atbilstību SEPLPL 1. pantā noteiktajam mērķim un 3. pantā noteiktajiem sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu darbības pamatprincipiem, kas ir izvērsti LSM Redakcionālajās vadlīnijās, ombuds savus atzinumus var veidot tikai par LSM satura vienību atbilstību profesionālās ētikas prasībām un šo prasību ievērošanu redakcionālajos lēmumos un profesionālajās procedūrās, kas veiktas satura veidošanas procesā. Tādējādi konstatējams, ka ombuda iespējās ir sniegt atzinumu tikai par Raidījuma fragmentu, nevis pašu Publikāciju, kā arī sniegt atzinumu par redakcionālo lēmumu iekļaut Publikācijas pārstāstu Raidījuma saturā.

Nēmot vērā iepriekš minēto, ombuds sniegs savu vērtējumu par Raidījuma fragmentā izskanējušās informācijas atbilstību LSM Redakcionālo vadlīniju 1.4. punktā noteiktajiem LSM darbības

profesionālajiem principiem:

- **Precizitāte:** LSM sniedz pārbaudītu un iespējami precīzu informāciju, tie nedrīkst apzināti maldināt auditoriju, sagrozīt vai izdomāt faktus. Ja par kādas informācijas precizitāti ir šaubas, tas ir skaidri jānorāda. [..]
- **Objektivitāte:** [..] Nav pieļaujama tendenciozitāte satura izklāstā, ziņu vai materiāla izkārtojumā, balss intonācijā vai vārdu izvēlē. [..]
- **Izvairīšanās no stereotipizācijas:** LSM izvairās no stereotipizācijas un neizvērtē notikumus, procesus un sabiedrības grupas, vadoties pēc iepriekšējiem priekšstatiem un aizspriedumiem. Nav pieļaujama kādas sabiedrības grupas diskriminācija. Veidojot saturu kādai noteiktai sabiedrības grupai, LSM izvērtē, vai saturs tiek veidots, pamatojoties uz objektīviem datiem, vai tas tiek veidots, izmantojot stereotipus par konkrētās grupas interesēm un gaidām.

Līdztekus ombuda kompetencē ir sniegt atzinumu arī par redakcionālā lēmuma iekļaut Publikācijas pārstāstu Raidījuma saturā atbilstību LSM Redakcionālo vadlīniju 2.2. punktam **Darbs ar informācijas avotiem**, kas, cita starpā, nosaka, ka [..] ir jāpārbauda arī informācija, kura ir bijusi iepriekš publicēta. Citos medijos vai sociālās tīklošanās platformās publicēto informāciju var izmantot tikai tad, ja avots ir uzticams un ir pamats informāciju uzskatīt par patiesībai atbilstošu.

[2] Par Iesniegumā minēto.

Iesniedzējs norāda, ka Valsts pārbaudes darbi – centralizētie eksāmeni un monitoringa darbi – ir **sabiedrībai būtisks jautājums, un skaidra, korekta informācija** par tiem ir nepieciešama, lai skolēniem, vecākiem un pedagogiem **nerastos lieks mulsums**. Ir īpaši būtiski izmantot **precīzu terminoloģiju**, jo izglītības sistēma ir niansēta un **nepareizi termini** vai **sagrozīti fakti** var radīt **maldīgu priekšstatu** par valsts pārbaudes darbu kārtības kārtību un nozīmi.

Iesniedzējs uzskata, ka Latvijas Radio mediju apskatā moderatore izplatīja **neprecīzu informāciju** par to, ka eksāmens dabaszinībās **esot pieņemts pēkšņi – novembrī**. Faktiski lēmums par obligāto valsts pārbaudes darbu dabaszinību (STEM) jomā tika pieņemts Ministru kabinetā **2022. gada 27. septembrī** un stājās spēkā **2023. gada 1. septembrī**. Skolas tika savlaicīgi informētas, un pāreja notika pakāpeniski, – 2023./2024. un 2024./2025. mācību gadā šo valsts pārbaudes darbu organizējot kā **monitoringa darbu**, bet no 2025./2026. mācību gada šo valsts pārbaudes darbu īstenojot kā **centralizēto eksāmenu** ar 20 % sliekšni. Šajā mācību gadā skolēni, **kuri iepriekš**

kārtojuši monitoringa darbu, var nekārtot eksāmenu dabaszinātņu jomas priekšmetos. Taču viņi var arī izvēlēties kārtot optimālā vai augstākā mācību satura apguves līmeņa centralizēto eksāmenu STEM jomas priekšmetos.

[3] Par Raidījuma fragmenta saturu.

LSM programmas LR1 raidījums “Labrīt” ir regulāra radio programmas daļa, kas lineārajā apraidē ir klausāma darbdienās no plkst. 6:05, brīvdienās no plkst. 7:05 līdz plkst. 9:05. Raidījuma “Labrīt” aprakstā ir lasāma šāda informācija: *Latvijas Radio Ziņu dienesta rīta raidījums „Labrīt” katru rītu modina un sniedz svarīgāko un uzticamāko informāciju* [izcēlums mans – E.A.], *kas nepieciešama, lai sāktu dienu!*¹

2025. gada 12. novembrī Raidījuma vadītāji bija LR1 žurnālisti Arta Skuja un Lauris Zvejnieks. Raidījumā aptuveni plkst. 8:10 izskanēja ierastais attiecīgās dienas citu plašsaziņas līdzekļu publikāciju apskats (saukts arī par Mediju apskatu), ko bija sagatavojusi un nolasīja žurnāliste Anna Apīne. Kā pirmā mediju apskatā tika pieteikta interneta ziņu portāla “Delfi.lv” publikācija “Kas un kāpēc mainīts skolu eksāmenos – un vai IELTS tagad aizstās angļu valodas eksāmenu?” [visi izcēlumi citētajā Raidījuma fragmentā mani – E.A.]:

[Anna Apīne]: *Labrīt kolēģi, labrīt arī klausītāji! Delfi raksta par lielo satraukumu skolās un vecāku vidū, ko radīja Izglītības un zinātnes ministrijas 4. novembrī apstiprināto jauno kārtību 9. un 12. klašu valsts eksāmeņiem - 9. klases skolēniem eksāmenu skaits ir samazināts, taču minimālais sekmīgais sliekšnis paaugstināts līdz 15%, savukārt angļu valodas eksāmens ir atcelts un aizstāts ar svešvalodu līmeņa noteikšanu, kura rezultāts neietekmēs gala atzīmi. Tajā pašā laikā 12. klasē ieviests obligāts dabaszinātņu eksāmens un noteikums, ka jānokārto vismaz viens priekšmets augstākajā līmenī, samazinot iepriekšējo divu obligāto augstāko eksāmenu prasību. Daudzas izmaiņas tiek skaidrotas kā centieni samazināt skolēnu un skolotāju slodzi, taču reāli tās rada sajūtu, ka noteikumi ir mainīti pēdējā brīdī, kad jau mēs visi skolēni gatavojamies eksāmeņiem.*

[Arta Skuja]: *un turklāt tādiem eksāmeņiem, kuriem skolēni pat negrasījās gatavoties novembrī paziņot, ka pavasarī jākārto fizika, ķīmija, dabaszinības - tas ir par traku!*

[Anna Apīne]: *Nu jā, protams, un arī skolēni paši ir sašutuši, bet nu īsti nekas cits neatliks kā pielāgoties. Jāatgādina, 9. klasē centralizētie eksāmeni sāksies nākamā gada 19. maijā, 12. klasē - 11. maijā un eksāmenu pieteikumu termiņš pagarināts no 15. decembra līdz 15. janvārim. Daļa*

¹ Skat. izmantojot zemāk norādīto tīmekļa vietnes saiti: <https://latvijasradio.lsm.lv/lv/lr1/raidijumi/labrit/>

jauno prasību, piemēram, IELTS un TOIFEL testu atzīšana svešvalodu vietā, dod skolēniem lielāku elastību, taču citas, kā dabaszinātņu obligātais eksāmens, tiek uzverts kā pārstiegums, īpaši humanitāro klašu skolēniem, un šajā rakstā uzskatāmi atklāj Latvijas izglītības sistēmas hronisko problēmu - reformu temps apsteidz gan skolēnu, gan pedagogu iespējas tām pielāgoties. Un šādu rakstu var izlasīt portālā Delfi.

[4] Par LSM sniegtajām atbildēm uz ombuda jautājumiem.

Uz ombuda 2025. gada 25. novembrī rakstiski uzdotajiem jautājumiem LSM programmas LR1 direktore Inese Matjušonoka sniedza šādas atbildes [visi izcēlumi LSM atbilžu tekstā mani – E.A.]:

- 1) par redakcionālajiem apsvērumiem 2025. gada 12. novembra raidījumā “Labrīt” atstāstīt “Delfi.lv” publikāciju “Kas un kāpēc mainīts skolu eksāmenos – un vai IELTS tagad aizstās angļu valodas eksāmenu”;

Minētais gadījums saistīts ar programmas “Labrīt” ikrīta mediju apskatu. Tā laikā Radio darbinieki dod ieskatu, viņuprāt, interesantos un lasīšanas vērtos šīs dienas tematos dažādos citos vietējos un ārvalstu medijos. Kā nosaka Latvijas Radio apstiprinātais Darba uzdevumu saraksts, “Mediju apskatā ietver ieskatu 3–4 Latvijas vai 3–4 citvalstu plašsaziņas līdzekļos publicētos rakstos, dodot priekšroku tematiem, kas nav aplūkoti ziņu raidījumos vai citos programmas “Labrīt” segmentos (ārzemju, ekonomikas vai sporta ziņās).”

Šo tematu atlase un izvēle ir katra konkrētā “Mediju apskata” veidotāja ziņā un padziļināta apskatīto sižetu izpēte vai analīze netiek prasīta.

- 2) par Raidījumā iekļautā Raidījuma fragmenta pamatā esošās Publikācijā sniegtās informācijas precizitātes, objektivitātes un patiesuma izvērtēšanu;

Latvijas Radio programmas “Labrīt” mediju apskats tiek gatavots rīta stundās un izskan attiecīgi plkst. 6.54 un plkst. 8.10 no rīta. Minētais portāla “Delfi” raksts [...] ir publicēts 12. novembra plkst. 00.01 – tātad, aptuveni 6 stundas pirms Mediju apskata sagatavošanas. Šajā laikā, proti, nakts stundās, rakstā ievietotās informācijas precizitātes, objektivitātes un patiesuma izvērtēšana faktiski nav iespējama.

Turklāt, veidojot Latvijas Radio sižetus un programmas, žurnālisti savā darbā izmanto tādus informācijas avotus, kuri tiek uzskatīti par uzticamiem un precīziem. Arī portāls “Delfi” tiek uzskatīts par augstas kvalitātes žurnālistikas paraugu, kur darba kvalitāti nosaka gan žurnālistikas ētikas standarti, gan redakcionālās vadlīnijas. Tāpēc apšaubīt šajā portālā publicētās informācijas precizitāti vai objektivitāti “Mediju apskata” veidotājam nebija pamata.

Izvērtējot konstatēto, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Edmunds Apsalons
secina:

[5] Par Raidījuma fragmentā sniegtās informācijas precizitāti un objektivitāti.

Iesniedzējs uzskata, ka Raidījuma fragmentā ir ietverta neprecīza informācija par lēmuma pieņemšanas procesu attiecībā uz 12. klašu eksāmeniem dabaszinībās. Saskaņā ar Iesniedzēja sniegto informāciju Ministru kabinets šo lēmumu ir pieņēmis jau 2022. gada 27. septembrī, un tas ir stājies spēkā ar 2023. gada 1. septembri, taču Raidījuma fragmentā izskan informācija, ka lēmums it kā esot pieņemts pēkšņi – šī gada novembrī. Tāpēc ombuda uzdevums bija noskaidrot šīs neprecizitātes rašanās avotu un cēloni. Izvērtējot Publikācijas un Raidījuma fragmenta saturu, ombuds konstatē šādu konkrētā lēmuma izklāsta un interpretācijas secību:

- 1) Publikācijas ievadā ir ietverts emocionāls citāts, kas piesaka ziņu par Izglītības un zinātnes ministrijas nesen apstiprināto valsts pārbaudes darbu programmu [visi izcēlumi citētajā Publikācijas tekstā šeit un turpmāk mani – E.A.]:

"Kas tas par plānu? Man tas nepatīk," paziņoja Evika Siliņa, uzzinot par jaunumiem no Izglītības ministrijas (IZM). [...] 4. novembrī IZM apstiprināja jaunas eksāmenu formulas. 9. klases skolēniem tagad ir mazāk eksāmenu, savukārt 12. klases skolēniem samazināja un pēc tam uzreiz palielināja to skaitu. Tradīcija – ne gads bez izmaiņām – turpinās. Mēs skaidrojam, kas saglabāsies, kā arī to, kas ir mainījies un kāpēc.

Kā redzams, jau Publikācijas ievadā tiek izteikts kritisks vērtējums par “jaunajām eksāmenu formulām” jeb eksāmenu programmu;

- 2) Publikācijas sadaļā *Dabaszinātņu vērtējums* ir lasāms:

28. aprīlī 9. klases skolēniem notiks dabaszinātņu apguves vērtēšana. Savā ziņā tas ir mēģinājums gaidāmajam dabaszinātņu eksāmenam, kas šogad tika ieviests 12. klasē.

- 3) Publikācijas sadaļā *Obligāts dabaszinātņu eksāmens* tiek teikts:

Sākot ar 2025./2026. mācību gadu, būs obligāts centralizētais dabaszinātņu eksāmens (ķīmija, fizika vai bioloģija optimālā līmenī, vai dabaszinātnes vispārējā līmenī). Šis eksāmens tiek atcelts, ja skolēns iepriekšējos mācību gados ir veicis uzraudzības uzdevumu kādā no šiem priekšmetiem (neatkarīgi no tā rezultāta). Tāpat kā iepriekš, skolēni, kas plāno kārtot centralizēto eksāmenu optimālā līmenī, var no eksāmena atteikties. Šis eksāmens bija plānots jau pirms vairākiem gadiem, taču Covid-19 šos plānus izjauca. Toreiz tas tika aizstāts ar monitoringa darbu. Tagad tas ir grafikā, un Izglītības ministrija jau saņēmusi diezgan daudz kritikas.

4) šīs sadaļas noslēgumā tiek citēts premjerministres Evikas Siliņas teiktais:

"Vai jūs domājat, ka bērns, kurš mācījies, piemēram, humanitārajā vai kādā citā klasē, nokārtos dabaszinātņu eksāmenu, ja mēs viņam par to pateiksim novembrī? Kas tas par plānu? Man tas nepatīk. Man tas tiešām nepatīk," [..].

Tādējādi ombudam ir jāsecina, ka 2025. gada 4. novembrī Izglītības un zinātnes ministrijas apstiprinātās "jaunās eksāmenu formulas" Publikācijā tiek sasaistītas ar dabaszinātņu eksāmenu 12. klasēs. Publikācijas lasītājam, kurš nepārzina notikušā detaļas, šī sasaiste var radīt maldinošu iespaidu, ka lēmums par dabaszinātņu eksāmenu ir nonācis atklātībā tikai 2025. gada 4. novembrī un ka tas ir bijis pēkšņs un negaidīts, lai gan Publikācijas tekstā netiek teikts, ka lēmums par dabaszinātņu eksāmenu ir ticis pieņemts tieši 2025. gada 4. novembrī.

Ombuds pieņem, ka šāds maldinošs iespaids par dabaszinātņu eksāmena "pēkšņumu" ir radies arī Ministru prezidentei Evikai Siliņai, par ko liecina viņas emocionālie izteikumi, kas citēti Publikācijā. Rodas pamats domāt, ka tieši premjerministres emocionālie vērtējumi "ierāmē" Publikācijas lasītāja uztveri un pamudina izdarīt nepamatotus secinājumus, kurus nespēj novērst pat Izglītības un zinātnes ministres Daces Melbārdes teiktais atbildot premjerministrei: **"Nē, nav taisnība, ka tas ir negaidīti. Jebkura vērtēšana tiek ieviesta pakāpeniski. Pirms diviem mācību gadiem dabaszinātnēs jau bija monitoringa darbi," [..].**

Iespējams, Ministru prezidentes izteiktā emocionālā vērtējuma ietekmē Raidījuma fragmentā informācija par dabaszinātņu eksāmenu 12. klasē tiek izklāstīta šādā veidā:

[Anna Apīne]: [..] **Delfi raksta par lielo satraukumu skolās un vecāku vidū, ko radīja Izglītības un zinātnes ministrijas 4. novembrī apstiprināto jauno kārtību 9. un 12. klašu valsts eksāmeniem [..] Tajā pašā laikā 12. klasē ieviests obligāts dabaszinātņu eksāmens un noteikums, ka jānokārto vismaz viens priekšmets augstākajā līmenī, samazinot iepriekšējo divu obligāto augstāko eksāmenu prasību. Daudzas izmaiņas tiek skaidrotas kā centieni samazināt skolēnu un skolotāju slodzi, taču reāli tās rada sajūtu, ka noteikumi ir mainīti pēdējā brīdī, kad jau mēs visi skolēni gatavojamies eksāmeniem.**

[Arta Skuja]: **un turklāt tādiem eksāmeniem, kuriem skolēni pat negrasījās gatavoties. Novembrī paziņot, ka pavasarī jākārto fizika, ķīmija, dabaszinības - tas ir par traku!**

[Anna Apīne]: Nu jā, protams, un arī skolēni paši ir sašutuši, bet nu īsti nekas cits neatliks kā pielāgoties. [..] Daļa jauno prasību, [..], dod skolēniem lielāku elastību, taču citas, **kā dabaszinātņu obligātais eksāmens, tiek uztverts kā pārsteigums, īpaši humanitāro klašu**

skolēniem, un šajā rakstā uzskatāmi atklāj Latvijas izglītības sistēmas hronisko problēmu - reformu temps apsteidz gan skolēnu, gan pedagogu iespējas tām pielāgoties. [...].

Ombudam ir jāsecina, ka Raidījuma fragmentā minētais – *lielais satraukums skolās un vecāku vidū, skolēnu sašutums, pārsteigums, īpaši humanitāro klašu skolēniem* – ir premjerministres emociju un attieksmes vispārinājums un ekstrapolācija, kas, savukārt, ir ietekmējis Raidījuma veidotāju attieksmi pret Publikācijā lasāmo informāciju un notikumiem, kas ir tās pamatā. Tādējādi Raidījuma fragmentā tiek sniegta neprecīza informācija par dabaszinātņu eksāmenu, nenodalot lēmuma pieņemšanas datumu no lēmuma stāšanās spēkā datuma.

[6] Par Raidījuma fragmenta intonāciju.

Ir jāņem vērā, ka Raidījuma vadītāju sacītais Raidījuma fragmentā vienlaicīgi sniedz auditorijai divu veidu informāciju – propozicionālo – *kas tiek teikts*, un performatīvo – *kā par to tiek runāts*:

1) Kas Raidījuma fragmentā tika pateikts?

No vienas puses, Raidījuma fragments sniedza auditorijai noteiktu faktoloģisku informāciju par konkrētu notikumu, iekļaujot tajā gan notiekošā aprakstu (faktu konstatāciju), gan notiekošā interpretāciju kā subjektīvu tā vērtējumu (viedokļa izteikumu). Notikuma aprakstu var vērtēt tā precizitātes aspektā, cik precīzi tiek izteiktas notikuma pamatā esošās sakarības un saistības, kā arī tā patiesuma aspektā – vai notikuma apraksts atbilst reāli notikušajam. Savukārt notiekošā interpretāciju (vērtējumu) var analizēt objektivitātes aspektā – vai vērtējuma kritēriji ir vispārēji atzīti (nevis šauri subjektīvi), kas nodrošina vērtējuma intersubjektivitāti kā iespēju auditorijai piekrist vērtējumā (viedoklī) sniegtajai interpretācijai.

Ir jāsecina, ka Raidījuma fragmentā par 12. klašu dabaszinātņu eksāmenu ir sniegta neprecīza un nepārbaudīta informācija. Vienlaikus ombuds nekonstatēja Raidījuma veidotāju nodomu apzināti maldināt auditoriju, sagrozot vai izdomājot faktus. Neprecīzās informācijas pamatā ir Publikācijas satura strukturālās neskaidrības un tās ievadā iekļautais emocionālais ietvars, kas pamudina lasītāju kļūdaini interpretēt notikuma pamatā esošos faktus. Līdztekus ir jāsecina, ka Raidījumā paustie subjektīvie situācijas vērtējumi, iespējams, balstās vienas personas – Ministru prezidentes – sniegtajā notikuma interpretācijā un personiskajā attieksmē.

Tomēr, lai neizdarītu pārsteidzīgus secinājumus, ir jāņem vērā Raidījuma fragmenta žurnālistiskais žanrs (Mediju apskats) un redakcionālais uzdevums – iepazīstināt klausītājus ar citos plašsaziņas līdzekļos aktualizētajām tēmām. Proti, iepriekšminētie precizitātes un objektivitātes trūkumi būtu kritiski, ja Raidījuma fragments būtu veltīts tēmai – 12. klašu eksāmenu programma –, ja eksāmeni

būtu Raidījuma fragmenta priekšmets (tas, par ko tiek runāts). Taču šajā gadījumā redakcionālais uzdevums bija informēt, ko par šo tēmu ir rakstījis cits plašsaziņas līdzeklis, Raidījuma fragmentā norādot, ka *Delfi raksta* [...]. Tādējādi Raidījuma fragmenta priekšmets ir nevis 12. klašu eksāmenu norise, bet gan tas, ko par to vēsta cits medijs – vēstījums par vēstījumu. Šādu meta-vēstījumu gadījumā atbildība par sākotnējā vēstījuma objektivitāti, precizitāti un patiesumu ir sākotnējā vēstījuma autoru atbildība, meta-vēstījums tikai reproducē to saturu, kas ir izteikts sākotnējā vēstījumā. Reproducējot citas personas teikto (piemēram, citējot, atstāstot, pārstāstot to), būtiska ir prasība neiekļaut reproducējošajā teksta daļā savu viedokli (attieksmi) pret citas personas vēstījuma pamatā esošo notikumu, jo tiklīdz pārstāstā tiek izteikts vērtējums pašam notikumam, tā sniegtās informācijas precizitātes, objektivitātes un patiesuma prasības ir saistošas arī reproducējošā teksta autoram. Ombudam jāsecina, ka Raidījuma fragmentā šis apsvērums nav ticis ievērots. Pauzot savu attieksmi par cita medija satura vienības notikumu, tas ir kļuvis par Raidījuma fragmentā sniegtās informācijas priekšmetu.

2) Kā Raidījuma fragmentā ir tikusi sniegta informācija jeb tās intonācija?

No otras puses, katrs stāstījums sniedz auditorijai ne tikai faktoloģisku informāciju par kādu notikumu (kas tiek pateikts), bet arī performatīvu informāciju (kā tas tiek pateikts), ko galvenokārt demonstrē neverbālie (žesti, mīmika) un paraverbālie (intonācija) izteiksmes līdzekļi. Performatīvā informācija sniedz auditorijai informāciju par runātāja attieksmi pret sarunas tēmu, par ieņemto pozīciju konkrētajā jautājumā, par runātāja nolūkiem – kādēļ par visu to vispār tiek runāts. Šī informācija ir būtiska, jo tā ietekmē (formē) teksta saņēmēja emocionālo attieksmi pret vēstītajiem notikumiem. Jāņem vērā, ka performatīvā informācija visbiežāk netiek izteikta vārdos, atklāti runājot par savu attieksmi, pozīciju un mērķiem (lietojot atklātus performatorus jeb vārdus, kas visu to izsaka), bet gan uz to netieši (analoģiski) norāda runātāja izvēlētais runas darbības – kas ar vārdiem tiek darīts, kāda valodspēle tiek izmantota (piemēram, apgalvošana, jokošana, nosodīšana, kritizēšana, jautāšana, utt.). Valodspēli identificēt, savukārt, ļauj runātāja izvēlētais runas tonis jeb intonācijas. Ja propozicionālo informāciju (faktu izteikumus vai viedokļa paušanu) var vērtēt tās precizitātes, objektivitātes vai patiesuma aspektā, tad performatīvā informācija (runas darbības) tiek vērtēta rīcības (runāšana kā rīkošanās) komunikatīvā pareizuma aspektā – vai šāda rīcība (attieksme, pozīcija, nodomi) konkrētajā komunikācijas situācijā ir attaisnojama. Viens no komunikatīvā pareizuma aspektiem ir arī rīcības ētiskuma izvērtējums.

Nosacīti Raidījuma fragmentu var sadalīt divās atšķirīgās performatīvās izpausmes daļās. Tas iesākas ar žurnālistes Annas Apīnes aprakstošu vēstījumu (pārstāstu) par Publikācijā lasāmo. Kamēr vēstījums tiek sniegts Publikācijas pārstāsta formā, atbildība par pārstāstītās informācijas

objektivitāti, precizitāti un patiesumu ir Publikācijas autora ziņā, jo Raidījuma fragmentā šī informācija tiek tikai atstāstīta. Taču tiklīdz sarunā iesaistās Raidījuma vadītāja Arta Skuja, tā Raidījuma fragmenta performatīvā izpausme mainās, jo viņas teiktā priekšmets (tēma) vairs nav Publikācija, bet gan tās pamatā esošie notikumi, kuriem tiek sniegts subjektīvs vērtējums, ko paspīlgtina izvēlēta valodspēle – sašutuma paušana –, uz kuru norāda ne vien balss intonācija, bet arī verbālais izteikums – *tas ir par traku*. No šī brīža klausītājs turpmāko Annas Apīnes atstāstu vairs neuztver kā vienkāršu Publikācijas satura pārstāstu, bet jau kā LSM žurnālistu viedokļu paušanu, bet tas, savukārt, pieprasa LSM žurnālistiem uzņemties atbildību par paustā viedokļa objektivitāti un tā pamatā esošo faktu precizitāti un patiesumu.

Tādējādi ir jāsecina, ka Iesniedzēja pretenziju pamatā par Raidījuma fragmenta saturu ir šīs satura vienības performatīvā neprecizitāte, proti, mediju apskatā nav pilnībā ievērotas žanra prasības. Ja sākotnēji Raidījuma fragments ir bijis iecerēts kā informēšana par citā plašsaziņas līdzeklī aktualizēto tēmu (Publikācijas apskats), proti, Raidījuma fragmenta priekšmets ir Publikācija, tad Raidījuma fragmenta izpildījuma gaitā par tā priekšmetu nevilšus ir kļuvis pats notikums, par kuru vēsta Publikācija. Tas nozīmē, ka no “Mediju apskata” žanra ir nevilšus notikusi pāreja uz notikumu vērtējuma un viedokļu paušanas raidījumu, tādējādi radot klausītājam maldinošu iespaidu, ka sniegtais saturs ir ziņa, analīze vai komentārs u.tml. Raidījuma fragmentu noslēdzošais secinājums – *šajā rakstā uzskatāmi atklāj Latvijas izglītības sistēmas hronisko problēmu - reformu temps apsteidz gan skolēnu, gan pedagogu iespējas tām pielāgoties* – jau ir vērtējams kā Raidījuma fragmenta autora (nevis Publikācijas autora) vērtējums Latvijas izglītības sistēmai, kurā ombuds saskata stereotipiska vērtējuma pazīmes, kad notikums tiek vērtēts, balstoties vispārējos negatīvos priekšstatos jeb t.s. aizspriedumos.

[7] Par redakcionālo lēmumu iekļaut Raidījuma fragmentā Publikācijas pārstāstu.

LSM Redakcionālās vadlīnijas nosaka prasību pārbaudīt iepriekš publicētu informāciju pirms tā kļūst par LSM satura sastāvdaļu:

Žurnālistiem ir jāpārbauda arī informācija, kura ir bijusi iepriekš publicēta. Citos medijos vai sociālās tīklošanās platformās publicēto informāciju var izmantot tikai tad, ja avots ir uzticams un ir pamats informāciju uzskatīt par patiesībai atbilstošu².

² Skat. izmantojot tīmekļa vietnes saiti: <https://www.seplp.lv/lv/media/509/download?attachment>.

Šajā prasībā ir definēti divi nosacījumi, kas ļauj LSM saturā iekļaut citu plašsaziņas līdzekļu sniegto informāciju: 1) informācijas avota uzticamība, 2) pietiekams pamats uzskatīt informāciju par patiesu.

Attiecībā uz pirmo nosacījumu ir jāpiekrīt LR1 direktores atbildes vēstulē izteiktajiem apsvērumiem, ka *portāls “Delfi” tiek uzskatīts par augstas kvalitātes žurnālistikas paraugu, kur darba kvalitāti nosaka gan žurnālistikas ētikas standarti, gan redakcionālās vadlīnijas. Tāpēc apšaubīt šajā portālā publicētās informācijas precizitāti vai objektivitāti “Mediju apskata” veidotājam nebija pamata.* Tas, protams, nenožīmē, ka visai šajā interneta ziņu platformā publicētajai informācijai būtu “akli” jāuzticas, jo spēkā vēl ir otrā prasība par pietiekamo pamatu pieņemumam par cita, uzticama medija, sniegtās informācijas patiesumu.

Ombuda vērtējumā pietiekamā pamatojuma prasība būtu pārkāpta, ja LSM veidotu atsevišķu satura vienību par Publikācijā iztīrāto tēmu (dabaszinātņu eksāmens), bet tās izklāstā balstītos vienīgi Publikācijā sniegtajā informācijā, kritiski to neizvērtējot un nepārbaudot, t.sk. nepārliedzinoties par izklāstīto faktu precizitāti citos informācijas avotos. Taču šajā gadījumā būtisks ir žurnālistikas žanrs, jo Raidījuma fragments ir daļa no t.s. “Mediju apskata”, kurā tiek aplūkotas citu plašsaziņas līdzekļu aktualizētās tēmas konkrētajā dienā. Līdz ar to Raidījuma fragmenta priekšmets (kā jau tas tika izklāstīts iepriekšējās atzinuma daļās) ir nevis Publikācijā aktualizētā tēma, bet gan pati Publikācija, ar kuras saturu tiek iepazīstināti Raidījuma klausītāji. Šādā gadījumā citos medijos veidoto publikāciju izvēle un to apskatu iekļaušana LSM saturā ir mediju apskata sagatavotāju redakcionāls lēmums, kas balstās šādos apsvērumos: 1) šīs informācijas aktualitāte LSM auditorijai; 2) informācijas unikalitāte, priekšroku dodot tām tēmām, kuras nav skatītas LSM saturā; 3) informācijas avota uzticamība; 4) informācijas patiesuma pietiekama pamatotība. Pēdējais no apsvērumiem “Mediju apskata” žanra gadījumā pieprasa izvērtēt cita medija sniegtās informācijas ticamību – *vai tā varētu būt, kā tiek vēstīts* –, bet ne šīs informācijas patiesumu – *vai tā ir, kā tiek vēstīts*. Mediju apskatu sagatavotāju uzdevums ir pārliedzināties par apskatā izmantoto publikāciju žurnālistisko kvalitāti un nepieļaut acīmredzamu aplamību un neticamas informācijas iekļaušanu LSM saturā. Tomēr prasīt katras šādas cita medija sagatavotās publikācijas padziļinātu analīzi tās empīriskā patiesuma aspektā būtu pārmērīgi, jo tad “Mediju apskats” kā radio rīta programmas daļa nebūtu iespējama, savukārt dienas programmā tā būtu zaudējusi savu aktualitāti. Raidījuma fragmenta autore, acīmredzot, savā izvēlē ir balstījusies apsvērumos par informācijas avota uzticamību. Papildu ticamību Publikācijā izklāstītajiem faktiem piešķir tas, ka tos komentē viena no augstākajām valsts amatpersonām – Ministru prezidente. Ne informācijas avota, ne Publikācijas tēla autoritāte, protams, nav pietiekami

argumenti, kas garantētu informācijas patiesumu, objektivitāti un precizitāti, bet tie ir pietiekami argumenti, lai pieņemtu redakcionālo lēmumu par Publikācijas iekļaušanu konkrētās dienas “Mediju apskatā”.

Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Edmunds Apsalons

vērš uzmanību:

[8] Sabiedrisko mediju ombuds atzinumus sniedz normatīvo aktu definētajās kompetences robežās un izmantojot LSM Redakcionālās vadlīnijas un LSM Rīcības un ētikas kodeksu normas, kas attiecas uz profesionālo ētiku un tās ievērošanu redakcionālajos lēmumos un profesionālajās procedūrās, kas veiktas sabiedrisko mediju satura veidošanas procesā. Nedz normatīvie akti, nedz LSM Redakcionālās vadlīnijas un LSM Rīcības un ētikas kodekss nedod ombudam tiesības sniegt Iesniegumā minēto apstākļu juridisko izvērtējumu.

Izvērtējot konstatēto, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Edmunds Apsalons

atzīst:

[9] Ombuds neatzīst LSM Redakcionālo vadlīniju 2.2. punkta *Darbs ar informācijas avotiem* pārkāpumu, pieņemot redakcionālu lēmumu iekļaut Raidījumā Publikācijas pārstāstu.

Redakcionālajam lēmumam ir pietiekams situatīvais pamatojums, kas balstās apsvērumos par Publikācijā sniegtās informācijas aktualitāti, unikalitāti, informācijas avota uzticamību un informācijas ticamību. Šāds situatīvais pamatojums, protams, nav galējs, kas garantētu izvēlētajās informācijas pilnu atbilstību LSM Redakcionālajās vadlīnijās izteiktajām prasībām, taču ar to ir pietiekami, lai attaisnotu šīs informācijas iekļaušanu mediju apskatā ar nosacījumu, ka mediju apskats ir atbilstošs žanram. Kamēr LSM žurnālisti vien informē par citos medijos aktualizētajām tēmām, atbildība par šo tēmu izklāstu citu mediju publikācijās objektivitāti, precizitāti un patiesumu ir to veidotāju jeb autoru ziņā, taču tiklīdz LSM žurnālisti mediju apskatā pauž savu attieksmi pret citu mediju publikācijās iztirzātajiem notikumiem, tā LSM žurnālistiem ir jāuzņemas atbildība par pausto viedokļa objektivitāti un tā pamatā esošo faktu precizitāti.

[10] Ombuds neatzīst LSM Redakcionālajās vadlīnijās noteikto profesionālās darbības principu *Precizitāte* un *Objektivitāte* pārkāpumus Raidījuma fragmentā izskanējušajā informācijā, kamēr šī informācija tikai reproducē jeb atstāsta Publikācijas saturu, jo Raidījuma veidotāju iespējās nebija detalizēti pārbaudīt Publikācijā sniegtās informācijas precizitāti un izteikto viedokļu objektivitāti.

[11] Ombuds atzīst, ka Raidījuma fragmentā nav pilnībā ievēroti profesionālās darbības principi *Objektivitāte* un *Izvairšanās no stereotipizācijas*, kas saistīts ar Raidījuma veidotāju paustajiem viedokļiem un attieksmi par Publikācijā aktualizēto tēmu.

Ombuds pieļauj, ka savos vērtējumos Raidījuma veidotāji ietekmējās no Publikācijā citētajiem Ministru prezidentes emocionālajiem vērtējumiem, kā arī no stereotipiskiem aizspriedumiem, kas ir izplatīti Latvijas sabiedrībā gan attiecībā uz valsts pārvaldes iestāžu darbību kopumā, gan saistībā ar Izglītības un zinātnes ministrijas veiktajām reformām Latvijas izglītības sistēmā pēdējo gadu laikā. Tomēr ne atsauce uz “autoritāti”, ne uz “šķietamu konsensu” kā induktīvi (varbūtēji) argumenti nav pietiekami, lai nodrošinātu auditorijas piekrišanu žurnālista subjektīvajam vērtējumam, tāpēc to lietojums kvalitatīvajā žurnālistikā ir pieļaujams vienīgi paskaidrojošu, bet ne pierādošu argumentu veidā.

Izvērtējot atzīto, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Edmunds Apsalons

iesaka:

[12] Ņemot vērā, ka Raidījuma sadaļa “Mediju apskats” pēdējā gada laikā ir tikusi jau atkārtoti problematizēta, iesaku ieviest tajā žanrisku noteiktību un žanra prasības, lai tā primārais vēstījuma priekšmets būtu publikācijas citos plašsaziņas līdzekļos, nevis tie notikumi, par kuriem šīs publikācijas ir veidotas. Ne vienmēr Raidījuma veidotāju rīcībā ir pilnvērtīga informācija, kas ļauj publikāciju pamatā esošos notikumus pamatoti vērtēt, nereti šāds vērtējums prasa papildu žurnālistisko izpēti. Mediju apskata žanriskais ietvars ļautu Raidījuma veidotājiem sniegt savus komentārus par publikācijām, nevis to pamatā esošajiem notikumiem, kas, cita starpā, būtu vērtīgs ieguldījums LSM auditorijas medijpratības pilnveidošanā, demonstrējot žurnālista lomu un uzdevumus konkrētā satura žanrā.

Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas

līdzekļu ombuds

(paraksts)*

Edmunds Apsalons

***DOKUMENTS PARAKSTĪTS AR DROŠU ELEKTRONISKO PARAKSTU UN SATUR
LAIKA ZĪMOGU**